

Мінсіз таза меруерт

Мінсіз таза меруерт
Су түбінде жатады.
Мінсіз таза асыл сөз
Ой түбінде жатады.
Су түбінде жатқан зат
Жел толқытса шығады.
Ой түбінде жатқан сөз
Шер толқытса шығады. 329 б.

Набек аты

Арабтың Нәбек деген жалғыз аты –
Сол екен болған малы, мүлкі, заты.
Озбайтын шапса жылқы асқан жүйрік,
Бітпеген өзге аттарға түр-сипаты.

Күн сайын жал-құйрығын сүзіп тарап,
Суарып мезгілімен, жемдеп, қарап,
Өткізбей күндіз ыстық, түнде суық,
Адамнан атын артық күтеді араб.

Бар екен Дайыр деген бір асқан бай,
Малы көп, түрлі бұйым бәріне сай.
Мұңы зор: сонша байлық ортасында
Аты жоқ жылқысында жарлы атындай.

Жүретін Нәбек Һаман жолын біліп,
Үстіне сылқым-сылқым киім іліп,
Ауру, халі мүшкіл, мүсәпірше
Отырды жол шетінде, аһ-уңылеп.

Оңаша, жолдасы жоқ, жалғыз өзі
Нәбекті келе жатқан көрді көзі.
Өтерде нақ қасынан бишарасып,
Ыңқылдап, міне, Дайыр айтқан сөзі:

«Е, жаным! Мен жолаушы, жолым алыс,
Адам жоқ бұл маңайда маған таныс.
Ауру, дәм татпаған үш күндей аш,
Орнымнан жылжу маған қиын жұмыс.
Атыңмен анау елдің ортасына
Жеткізсең, берер едім көп-көп алғыс!».

Тоқтатып, басын тартып, Нәбек атты:
«Жарайды, мінгесе ғой, кел!» – деп айтты.
Сөйлейді тағы Дайыр жыламсырап:
«Халім жоқ, міне алмаймын, дертім қатты».

Атынан бұл сөзді естіп, түсті Нәбек,
Көтеріп мінгізді ерге сүйеп, демеп.
Тиюі тізгін қолға мұң-ақ екен,
Жөнелді, бір тебініп, Дәкең шу деп.

Шығып ап оқ бойы жер, қарап кейін,
Ойлайды: бірдеме оған деп кетейін.

«Әй, Нәбек! Кім екенім білдің бе енді?
Атыңмен қоштас, аңқау, сорлы ақпейіл!»

«Тұра тұр! – Нәбек айтты, – тоқтап солай,
Атыма асық еді адам талай.
Тілейтін жалғыз сенен тілегім сол –
Адамға айта көрме – алдың қалай!»

«Бұ не сөз? Не тілек!» – деп бай таңданды,
Мәнісін білейінші деп ойланды:
«Айтпа деп сонша өтініп, жалынасың,
Көрерсің айтсам онан не залалды?».

«Ойлама! – Нәбек айтты – арбайды деп,
Қол жетпей, тілін құрап, жалғайды деп.
Оқиға бұл секілді шықса аузыңнан,
Білгейсің! Жайылмай, жай қалмайды деп.
Қалайша алғаныңды жұрт естісе,
Қараспас шын пақырға алдайды деп».

Мұны естіп, Дайыр жылдам аттан түсті:
Ұққанға адал сөзден бар ма күшті?
Құлашын жайып, қойнын ашып келіп,
Нәбекті сүйіп Дайыр, мойнын құшты.

* * *

Ебі көп, дорбасы жоқ қайыршылар,
Ебіне Құдай көнсе, байып шығар.
Арымай алдырғанға Нәбекшілеп,
Адам аз айтқанды ұғып Дайыршылар.

Жақын бол, жақындықты ебім дейді,
Бергенді алдым еппен тегін дейді.
Қайтармай, қарыз алып қайбіреулер,
Алдадым, бермей кеттім, жедім дейді.

Осындай ер басына іс көп келер!
Білмеспіз кімге қалай, кім дөп келер!
Сұмдығы сұраушының азаймаса,
Не жөн бар? Қайырсыз деп жұртқа өкпелер?!

**Пақыр – араб сөзі «кедей», «жарлы» деген мағынада. 330-334 бб.*

Сорлы болған мұжық

Болған соң кәсібі ұрлық, ұры залым,
Ұрлауға ұят дей ме жұрттың малын?
Ойы арам, қаны қара, ол неғылсын!
Біреуді зар жылатпақ, зор обалын!
Құдай да, Құран да оған жалғыз қарын,
Сол үшін қара жерге көмген арын,
Ұры еніп бір Мұжықтың сарайына,
Сыпырып кетіпті ұрлап, қоймай бәрін.

Мұжығым жатарда бай, тұрса сорлы,
Байлықтың құр тып-типыл, қалған орны.
Анылап-үнілейді, ұры алған соң
Терімен маңдайының жиған қорды.

Туысқан, көрші, құда-құрмаласын,
Дос-жарын жиып, Мұжық жәрдем сұрады:
«Қайғымды, – Мұжық айтты, – шағам, жұртым!

Сендерден жақын кімді табам, жұртым!
Ұшырап зор қазаға, жайым мынау!
Не көмек бересіңдер, маған жұртым?»
Жиылып келген өңшең жақындары,
Мұжыққа ақыл айтып жатыр бәрі.

Сорлыға бар мүлкінен жұрдай болған
Мінеки, берген көмек-ақылдары:
Карп деген бөлесі айтты: «Әуел баста
Бай деп ат керек еді шығармасқа!»
Құдасы Клим айтты: «Мұнан былай
Сарайды үйден оқшау салдырмасқа!»
Айтады көрші мұжық бір жасырақ:

«Болғаннан емес қой бұл сарай жырақ!
Қабаған кісі алатын төбеттерден
Қораға қоймағаннан ит асырап.
Қаншығым балалады күні кеше,
Ал, сонан аямайын керегіңше!
Бірталай, үйшік толған күшігі бар,
Ішінен табылатын қандай десе.
Көршіме көңілі жарым қимаймын ба?
Обалын мойныма артып, өлтіргенше!».

Жүз ақыл берген шығар келген бәрі:
Бірі олай, бірі бұлай деп жас-кәрі.
Аямай тіл көмегін беріп, беріп, Б
ір адам қараспады сөзден әрі.
Ей, Мұжық, жұртқа сенбе, өзіңе сен!
Өледі аштан қонақ әрі-сәрі.
«Ауызыңды құрғақ қасық босқа қажар»,
Шығынға құр айтқан сөз болмас дәрі.

* * *

Бұл сөздің мағынасы емес терең,
Сонда да қорытуын айтып берем;
Әртүрлі сыналатын жер болмаса,
Достықты, жақындықты шын-ақ дер ем.
Жап-жақын жайшылықта көп дос-жарды
Мен неге жамандықта сирек көрем?
Тар кезең, талма жерде табылу жоқ,
Қалады құлақтары болып керең.
Осындай дүниенің ісін байқап,
Достық пен жақындыққа талғап сенем. 334-337 бб.

Қаздар

Бір ұзын алып қолға мықты шыбық,
Қаздарын қалаға айдап шықты мұжық.
Қуалап, байғұстарды келеді ұрып,
Асығып базар күнге жаны шығып.

Тексерсек мұжық ісін байқап, ойлап,
Оған да дұрыс емес кінә қоймақ.

Асықты базар күнге, пайда көп деп,
Қаздарды ұрды ма ол босқа ойнап?

Десеңдер, олсыз базар тарамайды,
Дер едім: мұжық ісі жарамайды.
Пайдасы, базар өтіп, кетер жерде,
Қаз түгіл, адамға да қарамайды.

Біздерше қаздар, бірақ сынамады,
Оларға мұжық ісі ұнамады.
Жолыққан жолаушыға бәрі шулап,
Мұжықтың ісін айтып, кінәлады.

«Бар ма екен, бізден сірә, соры қалың?!
Қожасып қуалайды мұжық жарым.
Қорлайды ұрып-соғып, ойламайды,
Мойнында қандай міндет, қарыз барын!
Ойласа, қайдан біздің асылымыз?
Румды құтқарған қаз нәсіліміз!

Айт істеп атамыздың құрметіне,
Өтпейді нәман онда жыл мейрамсыз!
Таяқ жеп жай қаздарша, жүргеніміз
Наданға душар болып бір білімсіз!».

Қаздарға жолаушы айтты: «Тоқтаңдаршы!
Ауысқан ақыны айтып, жоқтаңдаршы!
ендерді қадірлеуге не үшін міндет?
Мұжықты айыпты қылып боқтаңдаршы!».

«Істеген атамыздың ісі қайда?
Румды құтқарғаны азғантай ма?»
«Қоя тұр, – жолаушы айтты, – көрдегіңді!
Өздерің келтірдіңдер қанша пайда?»
«Айттық қой атамыздың еткен ісін!
Әлде өзің сөзімізге сенбеймісің?»
«Сенемін нәм білемін атаң жайын!
Сендерді қадірлеуге деймін не үшін?!
Өткізді өз бастарың қандай еңбек?
Атаңда көрде жатқан жоқ жұмысым».

«Біздің бе?.. жоқ өткізген еңбегіміз!»
«Әне жөн, сыйламаса, көнбегіңіз:
Мені де атам жақсы, қадірле деп,
Таласып қиын болар жеңбегіңіз.

Жақсы-ақ боп аталарың өткен шығар,
Ісіне қарай құрмет еткен шығар.
Қалдырмай асылынан арттағыға,
Өзімен жақсылығы кеткен шығар.

Көрдегі көмек болмас бабаларың,
Кем болса өздеріңнің бағаларың.
Көніңдер, ұрса, соқса, сойса-дағы!
Болған соң қуырдақтық шамаларың».

Кетермін баяндасам алысқа бек:

Лайық әр нәрсеге керек қой еп.
Жайынан жат қаздардың сөйлеген сөз
Көбіне жақын қаздың тиетін дөп.

Бетіне көрдегінің көнін ұстап,
Деп жүрген көріктімін қазақтар көп.
Қысқартып, сөз аяғын тоқтатамын,
Солардың өкпесіне қалармын деп. 337-338 бб.

Есек пен үкі

Үркектеу, үйір емес онша қолға,
Бір Есек ұлы сапар шықты жолға.
Есектің бойы тәуір болғанменен,
Есепте қосылмайды есі молға.

Және де бұл Есектің көзі соқыр,
Басшысыз соқыр қалай жүрсін оңға?
Лағып тура жолдан қаңғып кетті,
Қисайып, қыңыржақтап, шығып жонға.
Ішіне қалың орман барып кірді,
Білмеймін, не жол тауып, неғып жүрді?
Күн батып, қас қарайған уақытта
Есектің лаққанын Үкі көрді.
Үкі айтты: «Мінгіз Есек, мені, – деді,
Мініп ап, мен бастайын сені, – деді.
Жолды айтып, жөнді сілтеп, мен отырсам,
Көзіңнің еш нәрсе емес кемі», – деді.
Бір ауыз сөз қайырмай, Есек көнді,
Мініп ап, Үкі отырды сілтеп жөнді.
Жерлерден адыр-бұдыр аман өтіп,
Ағаштың жиегіне жақын келді.
Жол тапқан қараңғыда басшысына
Ден қойып, бастағыш деп, Есек сенді.
Бір кезде таң сарғайып, машырықтан,
Ағаштың арасына сәуле енді.
Үкілер күндіз соқыр, түнде көргіш,
Есекең іс мәнісін білмей ергіш.
Үкіден таң атса да айрылмайды,
Деп ойлап: «Жарықта да жөн сілтегіш».
Күн шықты, жарық болды дүние жүзі,
Үкінің бұлдырайды көрмей көзі.
Өзгеге жөн көрсетіп, бастау түгіл,
Әлі бар отырарлық жай ғана өзі.
Сонда да Есегіне сыр бермеске,
Айтатын білгішсініп, міне сөзі:
«Ал келдік жаман жерге! Енді сақтан!
Жолама! Сол жақтағы өзенге аққан.
Бетіңді оң жағыңа сала жүріп,
Аман өт! Мынау жатқан лай, қақтан...
(Ол жердің өзені де, қағы да жоқ,
Білмеймін, соқыр Үкі қайдан тапқан!)
Есекті Үкі билеп, алып қолға,
Салыпты нақ ғазазыл түскен жолға.

Пәлен деп күн ілгері неғылайық,
Түскені ондай жолға бақ па, сор ма?
Бұл сөзді баяндаған болмас айып,

Әркімнің ісіне бар сөз лайық.
Көркем сөз мұнан артық таба алмадым,
Тал түсте лаққанға жолдан тайып.
Көп білім, көпті үйретер болмаса да,
Не пайда? Жабыққаннан құр мұңайып?
Соқырға көрсеткенмен көре қоймас,
Сонда да үміт үзіп, отырмайық.
Арланбай, адасқанды әшкерелеп,
Қоялық погоннойын жұртқа жайып.
Болады ақылсыздың мысалы есек,
Ғылымсыз надан адам соқырға есеп.
Қалпынан есек асып ат болмайды,
Қойса да қорасына асыл төсеп.
Алтынды аяғыңа басқанменен,
Болмайды асылы азып, балшық кесек.
Жақсыны жақсы деген, мақтау емес,
Жаманды жаман десең, болмайды есек.
Қауымынан мұсылманның шыққан жолды
Айып па, ғазазылдың жолы десек.
Білгішсіп кей білімсіз жол айтып жүр,
Байқасақ, не оңды жол ол айтып жүр?
Халыққа надан адам басшы болып,
Халықтың надандығын молайтып жүр.
Наданға надандықпен жұрт ерген соң,
Тал түсте лақты деп соны айтып жүр. 340-344 бб.

Надсоннан

Шайылған көз жасымен жердің бетін,
Өткізіп тым өлшеусіз өкіметін,
Жауыздық жалғандықпен қаптағанға,
Адал жол, ақ ниетті арам жеңіп,
Жазықсыз жанды қинап, қанды төгіп
Бұзықтық, түзіктікті таптағанға.
Қиналып, кім болсаң да, талыққандар,
Түңіліп, үміт үзіп, жабықпаңдар!
Қайтадан жақындық кеп, қастық қашып,
Жарқырап жақсылыққа атар таң бар.

* * *

Еңкейіп, еңсесіне бейнет артпай,
Шөгер тәж шынжыр киіп, азап тартпай,
Жақындық келер күшті сәулетінде,
Көз жасы – тірі мола, құлдық, қорлық,
Дар ағаш, қылыш, қанжар, өштік, зорлық,
Бірі жоқ жақындықтың дәулетінде.
Жанға жұт, жарың сәуле, жоқ мұқтаждық,
Сырт берер адамзаттың әулетіне.
Артықша тасқан қайтып, толған солып,
Құритын кез келмекші нәубетіне.

* * *

Демендер, жақсылық – тақ, жай үміт құр,
Заман тар, жауыздық зор, тым қысып тұр.
Айналаң қараңғы түн тым түнерген,
Қиналып, талар дүние азап шегіп,
Қалжырап жалмауыздар қанға бөгіп,
Болдырар алыс-жұлыс жұлына ерген.

Жүре алмай, дымы құрып сонда әрі,
Соқпалы, содыр жолдан шығар бәрі.
Талған күш, қиналған тән, ауырған жан
Дертіне жақындықты етер дәрі. 344-345 бб.

Вольтерден

Қыздыр дейсің топ, жиынды, жан дейсің,
Қыздыратын жасты қайдан ал дейсің?
Өмірімнің таңын қосып кешіне,
Бер қайтадан өткен күннің һәммесін!

Бере алмасаң, кең салалық бейілді,
Жас қызығын көрсін жастар кейінгі.
Тәтті өмірмен нәпсі көңілін ауладың,
Қалғанымен алданталық зейінді!

Уа, дариға! Өттің бастан, қызық жас!
Өзіңе жөн, өзгелерге бұзық жас.
Қайғы, қасірет дертін жанға батырмай,
Қайран жастық! Қызуымен қылған мас!

Көрінбестен өмір көбі өткен шақ,
Тіршіліктің сән, ләззаты кеткен шақ.
Ойын, күлкі, мәжілістен қызықтан
Мезгіл қуып: «Шық!» – деп әмір еткен шақ.

Жасың айтса, көнбегеннен не пайда?
Уақыттың тілі шолақ: «жүр!», «айда!»
Тұрлауы жоқ, өзгерілгіш өмірдің
Өтпесіне еткен, сірә, кім айла!

Мүмкін десек адамзатқа екі өлмек,
Бірі соның – «жасым жетті» деп көнбек.
Бұл елімнің ардақтысы, аруы,
Мұнан кейін өлім бе, сол дем сөнбек?! 346-347 бб.

АТ

Сен неге, тұлпар атым, кісінейсің?
Жабығып неден көңілің, түсті еңсең?
Ерігіп, ауыздығың қарш-қарш шайнап,
Бұ қалай, бұрынғыдай сілкінбейсің?

Әлде мен бабың тауып, бақпадым ба?!
Болмаса, жемнен қысып, сақтадым ба?
Әйтпесе, әбзелдерің сәнді емес пе?
Жібектен тізгініңді тақпадым ба?
Малдырып саф алтынға үзеңгіңді,
Тағанды шын күмістен қақпадым ба?!

Жауабы иесіне берген аттың:
«Сұрайсың не себептен мен жабықтым?
Алыстан құлағыма келер дүбір
Һәм дауысы керней тартып, атқан оқтың.

Кісінеп себебім сол мен аһ ұрған,
Көп жүріп далада енді сейіл құрман.

Әбзелмен жарқыраған әсем басып,
Аз қалды сыйлы, сынды күндер тұрған.

Жақында жаны ашымас жау кеп шабар,
Қалдырмай әбзелімнің бәрін тонар.
Соқтырған шын күмістен тағаларды
Суырып аяғымнан, олжаланар.

Күйзеліп, жаным ашып, ауырып бек,
Қайғырып, уайым ғып, тұрмын жүдеп.
Орнына желпіштің теріңді әкеп,
Терлеген бүйіріме жабады деп». 347-348 бб.

Данышпан Алектің ажалы

Жар салып, жасақ жияр білімді Алек,
Білімсіз хұзарлардан алмаққа кек.
Қаласын, егіндерін ызасы үшін
От пенен қойған арнап қылышқа деп.

Қол бастап, киіп сауыт – Царградты,
Сыр мінез таңдап мініп сенімді атты,
Далада келе жатып, князь көрді
Ішінен қалың орман шыққан қартты.
Перунға көнген, берген ықыласын,
Болжаған болар заман уақиғасын,
Қасына Алек келді қарияның
Өткізген құлшылықпен, балмен жасын.
«Не болар, айтшы, бақсым Құдай сүйген,
Ілгергі өтер жасым нендей күймен?
Жауымды жан-жақтағы қуандырып,
Топырақ тез басар ма, денеме үйген?
Ашып айт, бүкпей бәрін, еш қаймықпа!
Аласың таңдап жақсы ат айтқандыққа!».
Бақсылар князь сыйын қылмас қажет
Нәм қорықпас болғандардан ие жұртқа.
Олардың тілі еркін, сөзі хақ-ты,
Құдірет әмірімен ынтымақты.
Қараңғы таңдағылар танытпайды,
Жүзіңнен саған деген көрем бақты.
«Ұмытпай, ал жадыға сөзін қарттың,
Батырға қымбат пұлы дабысдаңқтың.
Атың зор, айбының мол жау мұқатқан
Қалқаның қақ басында Царградтың.
Аямай берген саған бақталайды,
Күңіркеп, дұшпандарың көре алмайды.
Жер, су да – бәрі саған бағынулы,
Толқыны көк теңіздің ала алмайды.
Айбалта, оқ найза да, сом қанжар да,
Ешбірі саған залал қыла алмайды.
Астына көк сауытың жара түспес,
Қорғаушың көрінбейтін бар бір сайлы.
Қатерлі не бейнеттен қорықпас атың,
Сезеді қозғалғанын қалай таңым.
«Тұр!» десе – жауған оққа қимылдамас,
«Шу!» десе – не қамалға кірер батыл.
Суыққа, соғысқа да тұлпар шыдар,

Ажалың бірақ осы аттан болар...»
Сөзіне шалдың айтқан күлді Алек,
Әйтсе де ой мен жүзі торғылданар.
Көңілсіз ойдағы жоқ естіп істі,
Үндемей ерге асылып аттан түсті.
Сипалап, қасып, қағып мойынға атын,
Айнымас доспен князь қош айтысты:
«Бақыл бол, серік атым, ренжіме!
Айырылар мезгіл жетсе, айырмас не?
Дамыл ал! Қош аман бол! Мені ұмытпа!
Аяғым тимес алтын үзеңгіңе.
Келіңдер, бозбалалар, атты алыңдар!
Жетектеп, тоғайыма апарыңдар!
Жабыңдар жабуына түкті кілем,
Тазалап, жуып, бағып, баптаңыздар!
Жеміне ең қалаулы сұлы алыңдар!
Бұлақтың суымен һәм суарыңдар!»
Князға, атын алып, тосты басқа ат,
Өтеді мұнан кейін неше жылдар.

* * *

Басында бір қорғанның Алек тойлап,
Жасақпен жанындағы күліпойнап,
Қайғы жоқ, қасірет жоқ, ішіп бәрі,
Күндерді бастан кешкен сөйлер ойға ап.
Ескерді бір мезгілде атын Алек,
Сұрайды: «Есен-сау ма һәм қайда? – деп
Жүрісін, жүйріктігін таңған жоқ па,
Жабығып қалмады ма, – дейді, – жүдеп?
Қайда деп жоқтаған соң Алек атын,
Айтады біреу тұрып: «Князь батыр!
Басында биік қырдың әлдеқашан
Тыныштық алып, атың ұйықтап жатыр».
Мұны естіп, Алек жерге ұзарап төмен,
Ойлайды: «Оттап босқа шал не жеген?!
Қу бақсы! Өтірікші, алжыған шал,
Атымды айырыпсың босқа менен».
Көруге аттың сүйек-саяқтарын,
Ертіп ап Игорь менен қонақтарын,
Сарайдан шығып Алек келе жатыр,
Жағалап Днепрдің алаптарын.
Қуарған жатыр сүйек қыр басында,
Селеулер жел құбылтқан тұр басында.
Құм көмген, жаңбыр жуған сүйектердің
Аралап князь Алек жүр қасында.

Ақырын аяғын сап шығып басқа,
Сөз сөйлер князь тұрып өлген досқа:
«Жат, достым! Кәрі иеңнен қайтқан бұрын,
Құдірет қарамайды көп, аз жасқа.
Жазыпты сені асыма сойғызбасқа,
Қаныңмен топырағым тойғызбасқа.
«Ажалың аттан болар» деп сандалып,

Шал мені қорқытқаны осы бас па?!»
Білдірмей, бас ішінен жылжып шығып,
Князьға қара жылан шапты ысқырып.

Оралып аяғына, шаққан кезде
Батырдан шықты дыбыс, жаны ышқынып.
Алекті жоқтап, жұрты көп жылайды,
Өлген соң, жылағанға ол тұрмайды.
Днепр жағасында асын беріп,
Көпіршіп саптыаяқтар быжылдайды.
Ольга мен князь Игорь дөң басында,
Тойлаған жасақтары нәм қасында.
Күндерді бастан кешкен сөйлей түсер,
Саптыаяқ жүрген сайын ортасында... 349-354 бб.

Балықшы мен балық

Теңіздің жағасында кемпір мен шал,
Тұрыпты отыз үш жыл нақ дәлме-дәл.
Күн көрген бейшаралар балық аулап,
Болмапты төрт түліктен ырымға мал.

Үсті шым, асты шұңқыр жерден жырған
Баспана мекенінің сиқы тұрған.
Бала жоқ қолғанат екеуінде,
Иіріп кемпір жібін, шал ау құрған.

Бір күні шал апарып ауын салды,
Балық жоқ, ауға оралған балдырды алды.
Салғанда және ауын екінші рет,
Теңізге бітетін бір шөп оралды.

Тағы да үшінші рет ауын салып,
Сүйретіп шығарды бір алтын балық.
Шал байғұс өз көзіне өзі сенбей,
Аңырайып тұрды біраз аң-таң қалып.

Жарқырап үсті-басы, оттай жанып,
Адамша сөз сөйлейді алтын балық:
«Жанымды бір шыбындай қи, ақсақал!
Бар болса не қажетің менен алып».

Шал сасып, абдырайды, есі кетіп,
«Балық, - деп, – бұ неғылған тілге жетік?!»
Керемет мұндай, сірә, көрген емес,
Ау салып отыз үш жыл кәсіп етіп.

Ойланып: «Тегін емес балық, - дейді,
Қалмайын киесіне алып, - дейді.
Еш нәрсең керек емес, жолың болсын,
Сайран ет теңізіңде, барып, - дейді.
Балықты жіберді де, үйге қайтты,
Не ғажап көргенінің бәрін айтты.
«Жібердім еш нәрсе алмай», деген соң-ақ,
Кемпірі шалға көзін бажырайтты:

«Ақымақ, - дейді – алжыған, кеткен есің!
Былжырап айтып тұрсың сөз деп несін?
Жаңа астау тым болмаса алсаң едің,
Астаудың жарылғанын білмеймісің?»

Балыққа шал жөнелді жолықпаққа:

Ыдысқа астау алып молықпаққа.
Жыбырлап судың беті шимайланып,
Балық кеп: «Не айтасың?» - деді қартқа.

Шал айтты қол қусырып, тағзым етіп:
«Кемпірім ұрысып, әбден мазам кетіп,
Жаңа астау сұрайын деп келдім, тақсыр!
Жарамсыз астауымыз, жарық, кетік».

«Қайғырма, – балық айтты, – үйіңе бар!
Сол болса бар жұмысың, оның болар!»
Қуанып, шал үйіне қайтып келсе,
Бір астау әп-әдемі жатыр даяр.

Ұрсады кемпір шалға келісімен:
(Сақтасын долы қатын перісінен!)
«Алыпсың астау сұрап, ақылы жоқ,
Айырылған, ақымақ шал» дейді, – есінен!

Деп ұрысты: «Миы ашыған, қу көк сақал!
Астауда қызыққандай қанша еді мал?
Қуанып қу астауға келген несі?
Көп нәрсе әкеліпсің, адырағал!
Үйіңнің үстіңдегі сиқы мынау!
Балықтан барып тәуір үй сұрап ал!»

Тағы да шал жөнелді теңіз жаққа,
Балыққа арыз айтып, мұң шақпаққа.
Бұзылып судың түсі лайланып,
Балық кеп: «Не айтасың?» - дейді қартқа.

Шал айтты қол қусырып, тағзым етіп:
«Бәлеге қалдым, тақсыр! Мазам кетіп!
«Үй алмай, астау алдың, алжыған!» - деп,
Барады сүйегімнен сөккені өтіп».

Арызын ақсақалдың қабыл алып,
«Қайғырма! Үйіңе қайт!» - деді балық...
Орнында лашығының ағаш үй тұр,
Келеді шал қуанып, таңырқанып.

Салған үй салтанатты сәніменен,
Бояған, оюлаған мәніменен.
Сайраған бақшасында түрлі құстар
Келтірер көңіл хошын әніменен.

Асылып терезеге кемпір тұрып,
Ұрсады келісімен шалға ақырып:
«Балықтан барыпсың да үй алыпсың,
Ақымақ, миың ашып, кеткен шіріп.

Ізіңмен, үйге кірмей, қайт балыққа!
Қадірсіз мұжық деген ат халыққа.
Айтпасқа қарашекпен қатыны деп,
Ақсүйек етсін мені, айт балыққа!»

Балыққа шал келеді қайтып тағы,

Кемпірдің мұң-мүддесін айтып тағы.
Тағзыммен қол құсырып арыз айтып,
«Азапты келдім, - деді, тартып тағы.

«Қайғырма, балық айтты, болар, де
Ақсүйек дәрежесі қонар», - деді.
Қатыны қайтып келсе, болған ханым,
Қасына шал қалайша жолар енді?

Биік үй салтанатты, сәнді түрі,
Бәрі мол, бәрі байлық, бәрі ірі.
Үстіне неше түрлі асыл киіп,
Паңсынып сыртқы есікте тұр кемпірі.

Қолында толған өңшең алтын жүзік,
Зумрет, березелі бар білезік.
Үстінде қамзол ішік, тысы қамқа,
Меруерт омырауы қойған тізіп

Аяқта сақтияннан оюлы етік,
Бұрынғы мұжықтығы естен кетіп,
Жұмсап тұр біріне ұрсып, бірін ұрып,
Ақырып малайларға әмір етіп.

Шал келіп: «Сәлем бердік, ханым! - деді,
Ризалық тапты ма, енді жаның?» - деді.
Жаратпай шалдың сөзін, кемпірі ұрсып:
«Әдепсіз, ақылы жоқ, жарым, - деді.
Ат бақсын, ат қораға апарыңдар!
Мұжықтың мына біреу шалын...» - деді.

Қанағат болды десек етер шағы,
Құтырды өскен сайын кемпір бағы.
Өткен соң бірер жұма, шақыртады
Балыққа жібермекке шалды тағы.

Айтады: «Қазір жылдам бар, балыққа!
Жеткен жоқ жаным әлі ризалыққа.
Ақсүйек дәрежесін азсынамын,
Патша етсін, мені дереу бір халыққа!»

Шал айтты: «Құтырдың ба? Түзу ме есің?
Болмасын астамшылық, мұның кесір!
Білмейсің іс ретін, сөз мәнісін,
Жұрт күлер: қор болған деп бақыт, есіл!»
Бұл сөзге кемпір қатты ашуланып,
Жіберді шалды жаққа салып-салып.
Қалайша маған қарсы сөз айтасың?
Сен мұжық, мен ақсүйек, қой - деп, танып!

Сөз айтар шалда хәл жоқ, жөнеледі.
Қарайып теңіз беті түнереді:
Шақырған шал дауысына балық келіп,
«Ақсақал, не айтасың? Сөйле!» - деді.

Шал айтты: «Өлдім әбден тынышым кетіп,

Таянды жындануға кемпір жетіп.
«Ақсүйек дәрежесін азсынамын,
Бір жұртқа қойсын, - деді, – патша етіп».

«Қайғырма!» балық сөйлеп, «кәрім!» - деді, –
«Істермін айтқанындай бәрін», - деді.
«Жүргізіп жұртқа әмірін мейілінше,
Айбынды болар патша жарың», - деді.

Шал қайтса, салтанатты сарайлар тұр,
Ішінде сарайлардың кемпірі отыр.
Жарқырап алтын киіп, оттай жанып,
Патшасып кемпір отыр, ызғарланып.
Ақсүйек, өңшең бекзат қызметінде,
Ішкізіп арақ-шарап, азаптанып.

Билетпей шалға бойы, буын құрып,
Сарайға шал сескеніп келді кіріп,
Бас ұрып кемпірінің аяғына:
«Болды ма жаның риза!» - деді тұрып.

Есіркеу кемпірде жоқ, шалын аяп,
Адам деп елеп оған қарамай-ақ,
Деп еді: «Шығарыңдар!»
Сол-ақ екен, Жұдырық, жан-жағынан жауды таяқ.

Желкелеп, сүйреп, жұлқып жұлмалайды,
Ағына сақалының кім қарайды?
«Ақымақ, әдебі жоқ, алжыған құл,
Кірлейсің аяғыңмен, - деп, сарайды!» –

Жұрт күліп, шал екенсің, - деді, жарым,
Ақылың кем болған соң, кімге обалың?
«Болмаса өзің шанаң, отырма» деп

Бір-екі мұнан кейін жұма өтті,
Тілейтін жаңа тоят кезі жетті.
Қызығы патшалықтың тозды жылдам,
Жарлық қып, кемпір патша шалды іздетті.

Шалды айдап алып келді дірдектетіп,
Байғұстың түсі қашқан, өңі кетіп.
Үстінде алтын тақтың кемпір патша
Тапсырды шалға жұмыс, әмір етіп:

«Бек тығыз бұйырамын саған, - деді,
Сөз қатсаң, жыртылады жағаң, - деді,
Мақсатым суды билеп, суда тұрмақ,
Балыққа айт, менен көп-көп сәлем! - деді,
Қаратып теңіздерді қол астыма,
Шабарман болсын өзі маған», - деді.

Әлі жоқ сөз қайырап, шал кетеді,
Қорыққаннан жылдам жүріп, тез жетеді.
Қара бұлт, қара дауыл толқынды айдап,
Сапырып теңіз суын, желдетеді.

Балықты шақырып шал, сөзін айтты,
Жұмыстың тығыздығын, тезін айтты.
Кемпірдің сұрағанын естіп балық,
Бір соғып суды бетке, кейін қайтты.

Балықтан жауап күтіп тұрып-тұрып,
Шал қайтты кешке жақын әлі құрып.
Көре алмай салтанатты сарайларды,
Көз салды жан-жағына мойнын бұрып.

Қараса, лашығында кемпірі отыр,
Баяғы жарық астау жырық-жырық.
Түсіріп таз кебіне бір-ақ күнде,
Қойыпты қу қақбасты Құдай ұрып. 354-364 бб.

Алтын әтеш

Беріде емес, әріде,
Пәлен жұрттың жерінде
Болған жақсы хан Дадан.
Талай көріп қауіпті,
Талай жұртты шауыпты,
Жасында боп бек мазаң.

Жас жеткен соң жабығып,
Аттаныстан жалығып,
Жай жатуға ойлапты.
Кәрі ханды қажалап,
Енді өзгелер мазалап,
Жай жатқызып қоймапты.

Жаудан Дадан жерлерін,
Қорғамаққа елдерін,
Һәман тұтты көп әскер.
Қолбасылар қалғымас,
Түс-тұсынан шықты қас,
Қайсысына жетісер?

Оңнан күтсе, жау солда,
Қырдан күтсе, жау суда,
Арқадан да, Құбыладан.
Жан-жағынан жау ұрды,
Жылап-жылап жіберді
Ызасынан хан Дадан.

Қатты күйді, қайғырды,
Хан ұйқыдан айырылды,
Һәман қауіп-қатерде.
Ойлап, ойлап қарайды:
«Не қылсам, деп, – жарайды?»

Білмейді не етерге.
Безген ат боп белінен,
Һәр нәпсінің желінен,
Бар екен бір данышпан
Жұлдыз санап қарайтын,
Сонан ақыл сұрайтын

Сасқан яки адасқан.
Арнап кісі шаптырып,
Көп-көп сәлем айттырып,
Шақыртады хан Дадан.
Шақырғанға бұ барды,
Алтын әтеш шығарды
Аузын шешіп дорбадан.
Ханға тұрып сөйлейді,
Сөйлегенде бүй дейді:
«Мынау алтын әтешім!
Қондыр, сырың басына!
Қой, сарайың қасына!
Болар мықты күзетшің.
Бұл отырса тып-тыныш,
Жоқ еш жерде қорқыныш.
Қатер болса бір жақта,
(Соғыс па я әлдене?
Болсын мейлі не бәле)
Қарап әтеш сол жаққа,
Күдірейіп дауыстар,
Ол – дегені «қауіп бар!»
Риза болып, айтар хан:
«Бұйым алтын, күміс пе?
Басқа мүдде, жұмыс па?
Тауаныңды қайтарман.
Сенен немді аярмын!
Қашан болса, даярмын
Не сұрасаң беруге –
Не десең де еткізіп,
Не мүддеңе жеткізіп,
Өз көңілімдей көруге».

Биік сырық басында,
Хан сарайы қасында
Қарауылдап халықты,
Қатер болса, жұлқынып,
Солай қарай ұмтылып,
Әтеш айқай салыпты:
«Кіри-кү-кү, жат, ханым!
Жатып жұртты бақ, ханым!»
Дадан ісін асырды:
Жауын ерте көрген соң,
Ұрып, сыйын берген соң,
Жау тыйылды, басылды.
Бір жыл өтті, екі жыл,
Тапты рахат жұрт дамыл,
Әтеш отыр жай, тыныш.
Бір күн ұйықтап хан жатты,
Сер әскер кеп оятты,
Бар деп бәле, қорқыныш.
Хан аша алмай ұйқысын,
«Не бәле бар? Не қысым?» –
Дейді отырып есінеп,
Жауап берді сер әскер:
«Әтеш көрген бар қатер,
Жұрт қауіпте түйсініп».
Хан қараса әйнектен,

Әтеш отыр әндеткен,
Күншығысқа қарапты.
«Не тұрыс бар? Жүруге!
Жылдам атқа мінуге!
Алып қару-жарақты!»
Хан әскерін айдайды,
Үлкен ұлын сайлайды
Бастық етіп үстінен.
Әтеш тағы жай, тыныш,
Қауіп-қатер, қорқыныш
Шықты жұрттың есінен.
Қол шыққалы жеті күн,
Әскерден жоқ хабар-үн:
Ашықты ма? Тоқ па әлі?
Жеткен жоқ па? Жетті ме?
Жау жатыр ма? Кетті ме?
Соғысты ма? Жоқ па әлі?
Міне, әтеш бақырды:
Хан өзге қол шақырды,

Кіші ұлына бастатты.
Күншығысқа бет беріп,
Қару, қапшық бөктеріп,
Қосын артып, қол тартты.
Әтеш тыныш, сыбыс жоқ,
Әскерден түк дыбыс жоқ,
Тағы өтеді жеті күн.
Жұрт айырылды сауықтан,
Ел жайғаспай қауыптан.
Әтеш тағы берді үн.
Үшінші қол шақырып,
Тастайтындай жапырып,
Құтты болғай деп қадам,
Күншығысқа жол алып,
Азық-түлік мол алып,
Шықты өзі хан Дадан.
Күн-түн демей жол жүріп,
Бітті әбден болдырып,
Ешбір белгі жолда жоқ –
Мола да жоқ, көр де жоқ,
Салық салған жер де жоқ,
Соғыс та жоқ, қол да жоқ.
«Бұ не хикмет! Не ғажап!» –
Дейді Дадан ойға қап.
Жетінші күн батыр хан
Қолды жиып жүргізіп,
Тау ішіне кіргізіп,
Көрді жібек шатыр хан.
Маңайында ел де жоқ,
Ызыңдаған жел де жоқ,
Жалғыз ғана сол шатыр.
Өзектерде, ойларда,
Жыбырлаған қойлардай,
Қырып салған қол жатыр.
Хан шатырға кірмекке,
Бұ не ғажап білмекке,
Жылдамырақ жүреді.

Хан алдында екі ұлы,
Жан шошитын бар сыны,
Жатқандарын көреді.
Бір-біріне қылышты
Сұғып, тапқан тынышты:

Хикмет – араб сөзі «даналық», «кемеңгерлік», «нақыл» деген мағынада.

* * *

Сауыт, қалқан – жоқ бәрі.
Жапырылып жаншылған,
Қара қанға малшынған,
Шөпті жеп жүр аттары.
Екі азамат сұлтаным!
Екі лашын-сұңқарым!
Ауға түскен, алданған.
Маған күйік! Маған дерт!
Маған өлім! Маған мерт!» –
Деп жылады хан Дадан.
Хан жыласа, қалар ма?
Ерген жасақ – олар да
Еңіресті, жыласты.
Тау күрсініп, күңіреніп,
Ой ыңылдап, ыңыранып,
Бәрі бірге ұласты.
Сонда шатыр ашылып,
Нұры күндей шашылып,
Шамаһанды билеген,
Нөкері жоқ, жап-жалғыз
Шыға келіп патша қыз,
Ұшырасты ханменен.
Қуыршаққа қуанған,
Балаларша уанған,
Жылағанын хан қойды.
Сылаңдаған сызылып,
Қызға көңіл бұзылып,
Бөлмей, жармай, берді ойды.
Керіле басып, кекектеп,
Ханды қолдан жетектеп,
Қыз шатырға әкетті.
Дастарханды жаяды,
Түрлі тағам қояды,
Көрсетеді құрметті.
Әбден сыйлап бағады,
Парша төсек салады,
Тынықсын деп жол шеккен...
Бір жұмадай тойлар хан,
Басқаны жоқ ойлар хан,
Басы айналған, ерік кеткен...

* * *

Міне, қолын, қосын ап,
Қызды өзіне қосып ап,
Кейін қарай хан басты.
Келмей жатып алдынан:
Пәлен екен деп пәлен –
Түрлі лақап сөз қашты.

Таянғанда қалаға,
Дулап, шулап далаға,
Хан алдынан ел шықты.
Жұрт жүгірер артынан,
Хан, сағынған халқынан
Алар сәлем, құлдықты.
Көп ішінен көреді,
Біреу сәлем береді,
Ақ бөркі бар басында.
Ет жоқ, ұрты суалған,
Сақал, мұрты қуарған,
Қара қыл жоқ шашында.
Шал сәлемін хан алып,
Кәрі досын тез танып,
Жақын кел деп шақырды.
Дейді: «Аман ба, қарт бабам?!
Не қосасың, айт бабам!
Данышпаным, ақылды?»
Шал айтады: «Хан Дадан!
Барды айтқан уағдаң
Тілегімді беруге.
Не десем де еткізіп,
Ризалыққа жеткізіп,
Өз көңіліңдей көруге.
Ақы алатын күн жетті,
Мойныңдағы міндетті –
Өте, бүгін қарызды.
Сүйсең көңілім тынуын,
Бер, Шамаһан сұлуын!
Қабыл ет, хан, арызды!»
Хан таңданды бұл іске,
Ойдағы жоқ ұлы іске.
Шалға айтады: «Сен несің?
Пері енді ме, түсіңе!
Жын кірді ме, ішіңе?
Алжастың ба, бар ма есің?!
Мен саған шын қарыздар,
Қарызда да шама бар –
Қыз ол саған не қажет?
Қой, шалым, тым зор тұтпа!
Мен кім – оны ұмытпа!
Міндеттен бар зор міндет.
Сұра менен қазына!

* * *

Қараман көп-азына,
Шен десең, шен беремін.
Ат қала да, атымды ал!
Зат қала да, затымды ал!
Ел жарымын һәм беремін»
«Керек емес, – деді шал, –
Елің, шенің, бұйым, мал.
Берсең, маған қызды бер!»
«Түф!» деп жерге түкіріп!
Хан айтады жекіріп
(Қысылғаннан шықты тер)
«Қуарған шал! Сый алмай,

Қыз сұрайсың ұялмай,
Соққан сені захмет.
Түк нәрсе де бермеймін,
Түк есепті көрмеймін.
Сау тұрғанда, жоғал! Кет!»
Ханға жауап қайырып,
Таласуға бой ұрып,
Шал айтқанша қамданып...
Хан асамен маңдайға,
«Таласатын қандай? Мә!» –
Деп жіберді бір салып.
Етбетінен шал түсті,
Тәннен безіп жан ұшты,
Қыз «хи-хи-хи! Ха-ха-ха!»
Қорықпайды екен обалдан».
Күлген болды нәм Дадан
Жұрт ренжу, хан қапа.
Не тұрыс бар далада?
Хан кіреді қалаға,
Жұрт көшеге толады.
Сырығынан түсіп кеп,
Алтын әтеш ұшып кеп,
Хан басына қонады.
Тұмсығымен қақты да,
Ханның миын шақты да,
Әтеш кетті аспанға.
Арбасынан хан ұшты,
Кеудесінен жан ұшты,
Қалды барша жұрт таңға.
Ғайып болды, қыз кетті,
Сөз аяғы нәм жетті,
Істеу шабан, айту тез.

* * *

Ертегінің шыны аз,
Шыны аздың құны аз,
Жанап айтқан жай бір сөз. 364-372 бб.

Мтсыри

Екі өзен – Кура, Араға ағып келіп,
Кездесіп бір-біріне сәлем беріп.
Жерінде екеуінің нақ көріскен,
Аңсаған ағайындай бауыры еріп.

Монастырь тұрушы еді бұрынырақ,
Өзі жоқ, бұл күнде бар орны бірақ.
Жаяуға таудан шыққан көрінеді,
Бағандар қақпа орнында қалған құлап.

Бұзылған шіркеудің тұр қабырғасы,
Көрінбес қазір бірақ онда шырақ.
Бұл күнде монахтарда да жоқ ішінде,
Көп үшін дұға қылғыш тілек сұрап.

Құлаған орнын қарап бағатын бір,
Жан түгіл, өлім зорға табатын бір,
Күзетші, жарымжан шал молалардың

Тастарын сүртіп, шаңын қағатын бір.
Сөйлейді тас жазуы өткендерін,
Қайрылмай қандай дәурен кешкендерін.
Мәселен пәлен патша пәлен жылы,
Орысқа жұртын табыс еткендерін.

* * *

Бір жылы монастырға тұрған жолда,
(Ішінде монахтары бар кезі онда)
Келді де орыстың бір жандаралы,
Қасында жау баласы түскен қолға.

Тифлис шаһарына өтіп кетті,
Баланы науқастанған тастап сонда.
Шамасы бала сонда алты жасар,
Құрайдай жіп-жіңішке, нәзік, нашар.

Сықылды тау киігі жатырқағыш,
Жоламай жанға жақын сырттан қашар.
Батса да дерті жанға қанша қинап,
Сыр бермей жатты бала күшін жинап.

Қайыспас тұқымына біткен қайрат,
Шынықты дертпен қатар іште ширап.
Ауырып жатса-дағы өлім халде,
Аңқылдап шақпас дертін еш адамға.

Жалғыз-ақ ишаратпен білдіреді,
Мейлі шаппағанын дәмтағамға.
Біреуі монахтардың жатсынбай-ақ,
Қарады бақты есіркеп, баланы аяп.

Емімен жаны ашыған жақындықтың,
Өлімнен аман қалды барып таяп.
Әуелі жүрді бәрін бөтенсініп,
Бала боп жоқ ойнау еш жеңілшілік.

Жатырқап жан адамға жоламастан,
Үндемей дәйім оқшау бөлек жүріп.
Сағынып туған жерін, күншығысқа
Қояды қарап-қарап құр күрсініп.

Сонан соң жат қолында жалғыздыққа,
Көрінді үйренгендей тілін біліп.

* * *

Баланы шоқындырды поп папасы,
Өскен соң монах қылмақ ер адасы.
Таныспай дүниемен талақ етіп,
Қалыпты қол тапсырар уағдасы.

Бір түні жоқ боп шықты қашып зытқан,
Айнала қалың орман, тауға шыққан.
Үш күндей әуре болып іздеп, іздеп,
Үмітті үзердей боп әрең тапқан.

Таптық деп жатқан жерде есін танып,

Қайтадан монастырға келісті алып.
Тартқандай аштық, бейнет, дерт азабын,
Бозарып, қатты жүдеп, қалған арып.
Ешкімге сұраса да түк үндемей,
Солады күннен күнге бейне гүлдей.
Өлерге таянғанда қарт монах кеп,
Үгіттеп, «қылмысың бар, – деді, – нендей?»

Балаға шалдың сөзі болды қайрақ,
Көтеріп жерден басын, көзі жайнап.
Қатайып қалған бойда күшін жиып,
Тарқатып шерді бала айтты сайрап:
Сен келдің, өлерде айтар сыр тыңдауға,
Ризамын, келгеніңе бұл тыңдауға.
Көкірек жеңілткенім маған жақсы,
Сөзімді керек болса, кім тыңдауға.
Қылмыс жоқ, бәһре алып пайдаланар,
Ісім бар, айтып өтер құр тыңдауға!
Айтуға жан жарасын тіл жетер ме?!
Сала бер құлағыңды, мұң тыңдауға!
Дүние болды маған аз-ақ серік,
Ол-дағы тұтқындықта, қамауда еріп.
Бұл түрлі тіршіліктің екеуіне,
Толық бір өмір алу сатса беріп.
Жалғыз-ақ, ұлық тұттым ойдың күшін,
Жалғыз-ақ, бір құмарды сақтады ішім.
Жанымды құрттай жайлап, жегідей жеп,
Күйдіріп сол құмар-ақ бітірді ісін.
Шақырды құмар мені бұл орыннан,
Бықырсып, пысынаған жылы орыннан.
Қатерден қан қайнайтын жерге шық деп,
Өлімге тіршілігі құл орнынан.

Ой ұшты, адам құстай, азат жаққа,
Өлім мен өмір қатар қабат жаққа.
Таулары басын бұлтқа жасыратын,
Ләззат мол тіршілікте ғажап жаққа.

Сол құмар мен жасымнан баққан баптап,
Айтпастан еш адамға іште сақтап.
Асырап көз жасымен түн болғанда,
Жасырын жұрттың бәрі жатқанда ұйықтап.
Мұнымды жария ғып мойныма алып,
Ешкімге жалынбаймын, кеш деп ақтап.

* * *

Жел жұлған жапырақтай ұшып келіп,
Күн түспес күңгірт жерде солдым семіп.
Өлімге ара тұрып, алып қапсың,
Қажет не? Жақсы еді ғой қалған өліп.
Тұнжырап тұщы жүз жоқ, өстім жалғыз,
Сопылық, бала басым күнін көріп.
Сүйікті «әке-шешем» дейтін сөздер,
Оны айтпай еш адамға жан не төзер?!

Жүрекпен бірге туған тәтті сөзден,
Ұмытып жат қолында дедің безер.

Жанмен бір туған үндер жоғалар ма?
Қарасам үлкендерге, балаларға:
Туысқан, үй, ұлты, дос-жары бар,
Жоқ екен маған жақын молалар да.
Төкпейін көздің жасын дедім текке,
Ант ішіп өзімді-өзім салдым сертке.
Болсада түсі қаның, туғаны бір,
Төсімді таяп жақын көкірекке.

Құмардан ерте-кеш пе, шықпақ едім,
Өлетін болсам да нақ сол минутте.
Дариға, ол қиялым баққан жастан,
Жоғалды, енді артына қайрылмастан.
Жат жерде, жау қолында жалғыз өлем,
Жетімдік, тұтқындықтан құтылмастан. 373-377 бб.